

Hét gyermeke siratja keservesen Ajtayt, nyolc gyermek és több unoka könnyez még mindig és ezután is sokáig Fazakasért. A három özvegyet — hisszük — gyöngéd figyelemben részesíti a gyülekezete, mert csak akkor látjuk kit vesztettünk, amikor már nincsen közöttünk!

E három nagy pap emlékét idézzük népünk elébe és kérve kértünk ifjakat, öregeket, gondoljanak szeretettel és hálás érzéssel rájuk. Ha eddig nem vették észre mit adtak nekik, most vegyék észre, hogy mindenik a legdrágábbat, életét áldozta érettök, a nyájért, mert ők Jézusnak igaz és hű követői, az életben megvalósítói voltak. Nagyságukról, jóságukról nem szólnak világrónikások, de az Unitárius Közlöny ezzel a visszaemlékezéssel tartozott. E sorok írója hálás szeretetét tolmácsolják a néma betűk. *Dr. Boros György*

Az égiek találkozója.

Szerző felolvasta a kolozsvári unitárius kollégium vendiákjainak találkozóján.

A vendiákok találkozásának a meghívója az égbe is eljutott. Nagy forrongást keltett a hír a mennyei vendiákok körében. Mi célja lehet odalent az összejövetelnek? Bajt jelent-e vagy örömet? Ünnepegni akarnak-e földi vendiákok, vagy gyásztort rendezni?

Egy kis csoport — az égi consistorium tagjai — tisztában voltak a helyzettel. Tudták, hogy a közelmúlt években milyen rettenetes megpróbáltatások szakadtak a látható egyházra. Sokszor ültek tanácsot a földi bajok megbeszélésére, voltak, akik állandóan figyeiték, hogy miként hanykolódik odalent a sötét háborgó vizeken a szentegyház hajója. A vendiákok meghívója sem lehet egyéb, mint a szentegyház hajójának vészjele, amely az evezők és vitorlák mellé szólít minden épkez-láb embert.

De a mennyei sereg közkatonái nem voltak beavatva a földi szentegyház újabb történetébe. Riasztó hírek szálltak szájról-szájra és egyre hangosabban zengett a kívánság: találkozóra kell hívni az égi vendiákokat is!

A nyugtalan leíkek Dávid Ferenc elé járultak és kérve-kérték, hogy hívja össze a találkozót.

— Jól van — mondotta a hitszerző apostol — ég és föld értsen egyet a szentegyház oltalmazásában. Menjetek szét és szó-lítsátok nevemben mindazokat, akik évszázaknak forgásán az egyház anyai kebelén serdültek emberekké . . .

A hívó szóra legott százával, ezrével és tizezrével sereglettek a boldog lelkek a találkozás helyére. Legelőbb jöttek a consistorok és komoly, nagy méltósággal telepedtek a hosszú asztal mellé.

Asztalfőn ült Dávid Ferenc, tekintetén a lángész fénye és vértanúság dicsősége. Dávid Ferenc jobb kezénél hittől és jó szándéktól sugárzó, királyi tekintettel ült János Zsigmond fejedelem,

balkarjánál Székely Mózes fejedelem, szellemarcán óriási sebekkel, amiket hitéért, nemzetéért hősi tusán szerzett.

Az asztal két oldalán három és félszáz esztendő történetének kimagasló alakjai foglaltak helyet: huszonnégy püspök, harminc főgondnok és a jóltevők rendjei. Egy ponton kiváltképpen fényesség ragyogott: Brassai Sámuel szelleme szórta ott a sugarakat környezetére, körülötte a professzorok komoly szellemarcai.

Az asztalt a véndiákok ezrei állották körül, mögöttük az érdeklődő hívek beláthatatlan sokasága hullámozott.

Dávid Ferenc megjelölte a tanácskozás célját. A cél nem egyéb, mint a földi szentegyház dolgát mérlegelni és megállapítani azokat az eszközöket, amelyek a földieket kiragadják a szorongatósok kinjából, a megboldogult lelkeknek pedig visszaadják égi nyugalmaikat.

Először a püspökök főbbjei szólaltak föl. Enyedi György, aki legyőzhetetlen könyvet irt az unitárius vallás védelmére; Beke Dániel, aki a dési egyezkedésen a hit igazságaiért kemény tusát vivott a fejedelmi önkénnyel; Koncz Boldizsár, a káté írója; Szentábrahám Mihály, aki hatalmas rendszerbe foglalta az unitárius hit tételeit; s végezetül a két költő-püspök: Székely Sándor és Kriza János. Mindnyájuknak ékes szava akörül forgott, hogy évszázak során milyen tűzpróbákat állottak ki az unitárius hitelvek, milyen kitartással küzdöttek a főpásztorok, hogy kivivják a világ törvényeinek egyenlő mértékét az unitárius hitvallók számára.

A törvény emlegetése egy férfiut készítetett szólásra, akinek szeméből éles ész, nyíltság és határozottság sugárzott. Mikó Lőrinc volt ez, az egyház egykori nagyszellemű jogtudósa.

— Édes atyámfiai — szólt Mikó — azt hiszem, hogy tárgyalásunk nem halad helyes nyomon. Püspök uraim megnyugtattak ugyan hitünk igazságainak rendületlen állapotáról, ámde nem ott van a baj: utódaink vergődését odalent nem valami hitviszály, nem valami elvi harc okozza. Nem a hit tételei forognak odalent veszedelemben, hanem az *intézmények*, első sorban az *iskolák*, amelyek a hitnek mindenha megtartói voltak. A fa áll még koronástól, de a föld elvéttetett gyökeréről és immár a lassu elsorvadás vagy vihar érkeztével hirtelen kidőlés fenyegeti. Erről kell megnyugvást szerezniük édes atyámfiai: a földi egyház intézményeinek jövődjéről. Én tehát azok szavát szeretném hallani, akik püspök uraim oldalán a szentegyház külső épületét, iskoláit, intézményeit szívük szerető gondjának tekintették. Hallgassunk meg valakit a Főkurátorok sorából! . . .

Lassu morajlás szaladt végig az áldott lelkek gyülekezetén. Ki fog felszólalni a harminc főgondnok közül?

A tekintetek rendre egy őszfürtű, nemes és jóságos arcú férfiú felé fordultak.

— Édes testvéreim — állt fel szólásra Petrichevich-Horváth

Ferenc, aki másfélszáz évvel ezelőtt vetette latba minden munkásságát új iskola teremtéséért — édes testvéreim, tudvalevő dolog, hogy azok az emberek, akik cselekedni szoktak, nem urai az ékes beszédnek. Engedjétek meg tehát, hogy én is rövidre fogjam az én szólásomat. Tagadhatatlan, édes testvéreim, hogy én és az az én főkurátor társaim a magunk idején megtettük a *minden napnak* és *minden esztendőnek* dolgát a mi kicsiny egyházunkért. De, jól tudjuk, voltak nálunknál messzibbre tekintő, buzgóbb és emelkedettebb lelkek, akik nem a máért, hanem a messze jövődőlást, maradványról maradványra szálló eredményekért dolgozták és áldozták életüket. Vajjon nem az ők életművét tamadta-e meg mostan odalent az idők gonoszsága? Bizony, mondom, őket illeti most minden panasz és minden meghallgatás: szóljanak a mi áldott *jóltevőink!*

Remegő kiáltások hangzottak mindenünnen, a szellemajkáról.

— Halljuk, halljuk a mi áldottainkat! Halljuk szentegyházunk drága jóltevőit! . . .

Augusztinovich Pál széttekintett: vajjon nem kíván-e másvalaki szólani, majd felállott és szenvedő arccal nézett a gyülekezetre.

— Mit mondjunk mi tinéktek szerelmes atyámfiái, micsoda biztatást szóljunk tinéktek a busulásnak és kétségnek emez óráiban? Mit szóljak én kiváltképen, akinek minden áldozatát elseperte az időknek gonoszsága? Széles határokat hagytam az én szentegyházam táplálására és ma keskeny barázdákat is alig bírhat belőlük, szegénység szorongatja azokat, akik bővöködhetnének szeretetem gyümölcséből, szárnyaszegetten vergődnek, akiknek fényes magasságokban kellene repülniök. Biztatást szólani, vigasztalást venni, szerelmes testvéreim? Bizony mondom néktek, sirván sirathatjuk a mi földi egyházunknak mind jelenvaló állapotát, mind eljövendő sorsát! . . .

Augusztinovich beszédét hallván, a gyöngéd lelkek fölindulának és sirásra fakadozának. Micsoda itéletidő szakadt a földi egyházra: erőhatalommal rontják, ragadozzák, amit a szeretet épített.

Egy hangos jajszó tulszárnyalta a kesergő lelkek morajlását.

— Hiába áldoztam életemet az én szerelmes atyámfiáiért! Hiába vontam meg magamtól a betevő falatot is órettük: nyomoruság árja veszi körül az én szeretteimet . . . — hangzott a meg-rázó panasz.

A sokaság megilletődve nézett a zokogó lélekre. Berde Móza . . . hát az ő hatalmas áldozata is elpusztult a sors kegyetlen fordulatan.

— Hiába éltem, hiába éltem! — tördelte a lélek zavart, földult tekintettel.

Résztevő szívek síettek hozzája, Benczédy Gergely gyöngéd szóval próbálta vigasztalni.

— Berde bácsi nyugodjék meg, ma is áll a gyönyörű iskola;

